UNITED STATES
HOLOCAUST
MEMORIAL
MUSEUM

Ukrainian Museum-Archives of Cleveland
Displaced Persons Camp Rare Book Collection

Item in Public Domain or an Orphan Work:

The United States Holocaust Memorial Museum Library respects the copyright and other intellectual property rights associated with the materials in its collection and makes good faith efforts to locate copyright owners. According to the Library's knowledge, the Library may make this title publicly available for reasons including but not limited to: the title is in the public domain or the title is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact the USHMM Library by phone at 202-479-9717, or by email at reference@ushmm.org.

588. 2669

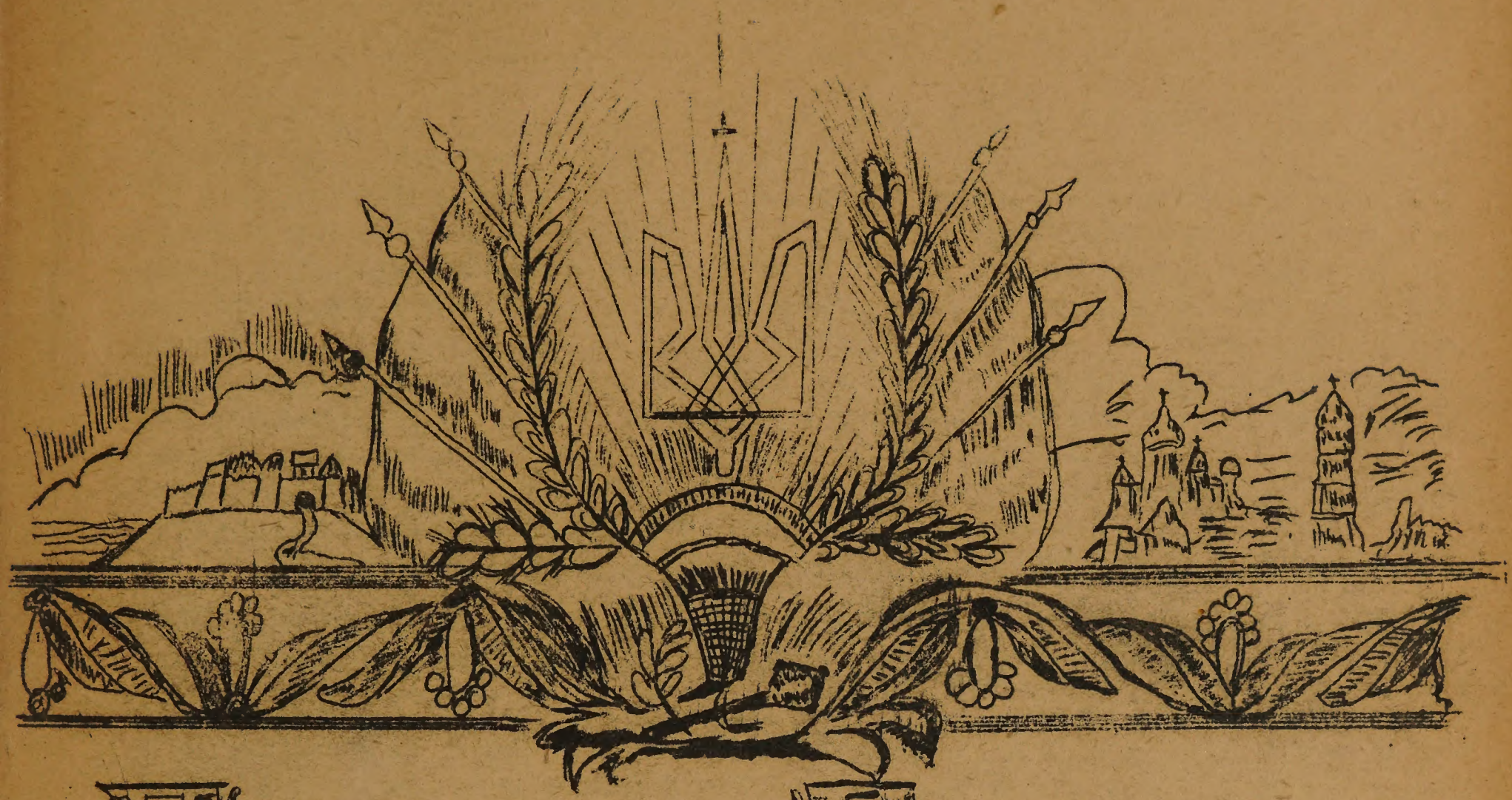

Проголошення Гетьманської Держави

та її розбудова

29.IV — 14.XII. 1918 р.

Квітень — Травень

1946 р.

1343

ПРОГОЛОШЕННЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

та її розбудова / 29.4. - 14.12. 1918./

Я розумію трудноші мого завдання відчитати реферат про Гетьманську Державу 1918р.

Труднощі полягають в тому, що події свіжі, не забуті, а у багатьох людей чисто несвідомо склався на ті події помилковий погляд; що чимало людей з різних причин є упереджениими проти деяких подій і наперед уже готові стати в опозіцію й заперечувати факти, а звідси й саму ідею гетманства; що в більшости до цього питання підходять не з погляду історичної правди, а з точки зору політики, партійности, а особливо партійного поборювання. Отож, з цього виходячи, я заздалегідь чекаю, що мене можуть вважати, звичайно не всі, за ворону у білому пір"ї.

Однак, я беру на себе сміливість хоч трохи розвіяти той туман, що огрнув собою нашу Гетьманську Державу 1918 р.

Для свого реферату я користувався виключно "Історією України 1917-1923 р.р." проф. Дм. Дорошенка. Весь фактичний матеріал взятр з цієї книжки. Видано її в Ужгороді 1930 р.

I.

День 29 квітня 1918 року є днем проголошення Української Гетьманської Держави. Цей день ми відзначаємо, бо він зробив Україну справжньою, реальною Державою, що жила повнокровним державним життям, а не була лише проголошеною на папері; що свій короткий семи-з половиною місячний вік провела у творчому будівничому напруженні. Цей день вивів Україну з хаосу й анархії й надав їй реальних, ясно-окреслених державних форм, а форма та була-Монархія. Цим актом проголошення, Україна була врятована, як Держава і не стала "генерал-губернаторством", або колонією Австро-Угорщини чи Німеччини, а на "генерал-губернатора" не був покликаний ні австрійський, ні мадярський, а ні німецький принц, як про це почали були австрійці та німці укладати плани.

Центральною Особою проголошення Гетьманської Держави був ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

2

Рід Павла Скоропадського походить від Федора Скоропадського, родом з Уманщини на Київщині. У 1648 р., коли Богдан Хмельницький почав боротьбу проти Польщі, Федір Скоропадський пристав до Богдана Хмельницького і в бою під Жовтими Водами загинув. У Федора залишилися три внуки: Іван, Василь та Павло. Один з цих внуків Іван Скоропадський став Гетьманом і гетьманував 14 років /1708-1722 /.

Гетьман Іван Скоропадський не мав дітей, а брат його Василь, що був генеральним бунчужним при Гетьмані, мав дітей. От по цій лінії, від Василя, й походить Павло Скоропадський, що був пятим поколінням. Отож ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ з походження гетьманського роду.

Поки існувало на Україні гетьманство, доти рід Павла Скоропадського приймав найбільшу участь в українському державному будівництві. Коли гетьманство скасовано, то дід і батько Павла Скоропадського прикласти своїх сил в українському державному будівництві не мали вже змоги.

3.

Чи був Павло Скоропадський пов"язаний традиціями духом давнини з своїм козацько-гетьманськими прадідами? - Так.

У роді Павла Скорпадського зберігалися й передавалися від покоління до покоління: I/ колекція старовинної козацької зброї; 2/ портрети гетьманів та козацької старшини; 3/ бібліотека старовинних українських книжок; 4/ старовинний посуд; 5/ старовинна меблі; 6/ різні перекази з української історії, свідками й творцями якої були пра- і прадіди Павла Скоропадського, й передавалися в його роді від батька до сина; 7/ дома дотримувано старовинних українських звичаїв, шановано давні традиції.

Дух давнини, що його носив у собі Павло Скоропадський, був за царської влади у ньому приспаний, бо не було де його виявлятий орзвивати. Але, коли царська Росія завалилася й Павло Скоропадський мав можливість виявити себе, як творча державна людина, він не пішов рятувати московську монархію, як Корнілов, Денікін, Колчак, Врангель. Він не пішов також розбудовувати нову Росію з Мілюковим, Родзянком, Львовим; або з Керенським московську республіку, а з Леніним та Троцьким совітську владу, як Мануїльский, Скрипник та інші. У ньому прокинувся дух козацько-гетьманської давнини. Він пішов творити українське державне життя слідами своїх предків-гетьманів. Він протипоставив московській династії Романових, що царювала 300 років, свою династію - Скоропадських, а новій московській совітській республиці - свою Гетьманську Державу Монархію.

Хіба це не сміливий орлиний задум,? Хіба це не ті самі "шалені думи" Богдана Хмеля? Лише тепер, через 28 років, отут на вигнані опинившись, ми починаємо розуміти всю велич того діла, що взяв був на свої плечі Павло Скоропадський.

- 4.

Почалася революція 1917 року і Павло Скоропадський, вихованець петербурзького пажеського корпусу, приналежний до його імператорського величества свити, бойовий генерал-лейтенант, учасник переможних боїв проти німців під Каушеном і Трисвятами, командир корпусу російської армії, нагороджений орденом св. Юрія 4ст., здавалося мусів стати по боці московської монархії. Але ні, він відчув своїм внутрішнім українським чуттям, що російська тюрма народів розвалюється й з цієї руїни може встати Україна, а тому береться за створення української армії.

Він добивається від вищого російського командування дозволу на українізацію 34-го армійського російського корпусу, яким командував; цей корпус він українізує й дає йому назву I-го Українського Корпусу. Корпус відограє потім велику ролю в українському житті. Коли в жовтні 1917 р. стався в Петербурзі большевитський переворот, а з фронту посунулися на Україну збольшевичині військові маси,

Павло Скоропадський пішов проти їх на Київ і на Правобережну Україну. Своїм корпусом, що налічував 40 тисяч дисциплінованого національно-одноцільного війська, він зайняв залізничні лінії Жмеринка-Казятин, Шепетівка-Казятин, Христинівка-Вапнярка й направив війська, що верталися з фронту на Московщину, поза Україною через станцію Калиновичі та обезброюючи їх по дорозі. В цьому є велика заслуга Павла Скоропадського, бо не зроби він цьоро, не булоб Ц.Ради, не булоб 4 універсалу, що проголосив 21 січня 1918р. Самостійну Українську Республику. Згодом Павло Скорпадський усунувся від командування І Укр.Корпусом і передав його до розпорядження Центр.Ради.

Розпрощавшись з своїм українським корпусом, Павло Скоропадський взявся за організацію Вільного Козацтва, котре на своєму Всеукраїнському Козачому Зїзді у Чигирині 6.10.1917 р. обрало його Отаманом всього Вільного Козацтва. Організоване ним Вільне Козацтво згодом також відограло свою ролю в українському житті. Коли 15 січня 1918р. в Київі вибухло большевицьке повстання проти Ц.Ради, лише Вільне Козацтво виступило в обороні Ц.Ради та її Уряду, а всі інші військові частини, що були в Київі, або оповістили нейтралітет, або просто перейшли на бік большевиків. Ота оборона Київа Вільним Козацтвом мала для України величезне значення, бо вона повернула колесо української історії в другий бік. Оборона Київа дала можливість столиці України - Київу та його Уряду з Ц.Радою протриматись довше на кілька день і навіть годин. А наслідком було те, що наша мирна делегація, що була тоді в Берестї, встигла за ці дні підписати мирний договір з центральними державами: Австро-Угорщиною та Німеччиною.

Коли прийшли німці та австрійці на Україну, Павло Скоропадський заходився організувати у Київі "Українську Народню Громаду". Завданням було те, щоб навколо цієї організації обєднати ліпших людей всіх національностей, що живуть на Україні; навернутиіх до сприйняття української державности; залучити їх до роботи по відбудуванню української державности. Потрібно було притягти для цієї роботи вищу верству /котра культурна, освічена/, що має досвід у державному будівництві та адміністративному керуванні, розпоряджає матеріальними засобами та закордонними звязками.

До "Української Народної Громади" увійшло багато бувших старшин І-го Укр.Корпусу та Вільного Козацтва. "Українська Народня Громада" була у тісному контакті з партією "Українських Хліборобів-Демократів", до якої належали брати Шемети, Міхновський, Липинський та інш. Згодом, "Укр.Нар.Громада" стала осередком по підготовці перевороту та проголошення Гетьманської Держави.

Таким чином, Павло Скоропадський започаткував в часи революції три справи, які стали історичними й кожна з них відіграла свою історичну ролю.

Перше, це створення І-го Україн. Корпусу, котрий не пустив солдат з фронту на Україну, і дав можливість Ц.Раді розвинутися й проголосити 4 універсали про Вільну Державу в формі Народньої Республики. Друге, створення Вільного Козацтва, яке одине боронило Ц.Раду від большевиків, затримало падіння Києва й це дало можливість українській мирній делегації підписати мир з центральними державами і цим самим було врятовано Україну як Державу, котра, як щойно народжена дитина, вперше крикнула, що вона народилась і живе.

Третє, створення громадської організації "Українська Народня Громада" яка зробила переворот, проголосила Українську Гетьманську Державу й її заходами на гетьмана було обрано Павла Скоропадського.

5.

Якіж обставини привели до перевороту й проголошення Гетьманської Держави? Тими обставинами є закон, виникнення та зникнення держав.

Можна твердити, що за останні 100 років ні один поневолений нарід не вибився в самостійну державу без допомоги другої держави. Так було з Грецією, Болгарією, Сербією, Румунією 1877 р., що вибились з під Туреччини за допомогою Англії та Росії. Ми були свідками, як після війни 1914-1918 рр. виникали держави: Югославія, Чехословаччина, Естонія, Латвія, Литва, Іран, Ірак за допомогою Антанти; Польща за допомогою Австро-Угорщини, а потім Антанти, Фінляндія за допомогою Німеччини. Потім Манчжуо-Го/Манджурія/, а в останній час Філіпіни та Сіам за допомогою Японії. А от сьогодні, на наших очах, виникають держави: Трансіорданія, Албанія, Австрія, відбудовується Франція та Італія за допомогою Аліантів.

Поруч з цим ми бачимо, що ті нації, які вибиваються в самостійні держави, скоро гублять свою незалежність, коли їх ніхто не підтримує, як от Естонія, Латвія, Литва Австрія, Чехословаччина у міжчасі 1938-1945 рр.

Хиба Україна мусить бути винятком в цьому законі? Я гадаю, що ні. На мою думку Україна якраз продемонструвала на собу кілька разів на наших очах цей закон. Проголошення 21 січня 1918 р. Ц.Радою Самостійної України і в тому ж місяці її упадок, бо вона була без підтримки, було першим підтвердженням цього закону. Договір, що його складено за часів Ц.Р. з Німеччиною та Австро-Угорщиною, на підставі якого було покликано їхні армії, за допомогою котрих вигнано тоді большевиків з України, а Ц.Рада повернулася назад і продовжувала своє державне життя, був ще одним підтвердженням цього закону. А коли при Гетьмані Німеччина й Австро-Угорщина були розбиті Антантою і не могли підтримувати України, Гетьман Павло Скоропадський звернувся за допомогою до Антанти. Потім з цим проханням зверталась до Антанти й Директорія, але Антанта відмовила, бо хотіла мати Єдину Неділиму Росію і Українська Держава впала.

Так втретє продемонстровався закон, що про нього я сказав. Тому ігнорувати міжнародній фактор є небезпечним, щоб мої слова не були потрактовані хибно, я мушу застерегти щоб з моїх слів не робити висновку, що нарід, який хоче мати свою державу, може бути пасивним і чекати на допомогу ні, він повинен бути дуже активним і змобілізованим на цей чин ідеологічно, психологічно й фізично й діяти, бо під "лежачий камінь і вода не тече". Але діяти він мусить не так, як у байці Крилова "Лебідь, Щука й Рак".

Отже, чи маємо ми ганьбити Ц.Раду, що вона підписалаМир з центральними, тоді могутніми, державами й покликала їхні війська? Ні, бо то була цілком закономірна й природня річ. Без чужої підтримки Ц.Рада не моглаб збудувати держави й поставити її на ноги, а за таку підтримку треба платити. Тією платною був договір на постачання центральним державам різного збіжжя та прохід їхнього війська на Україну.

5.

Перебування чужого війська у будьякій країні, є загрозою для цієї країни й міняє внішню ситуацію.
Це можемо спостерігати сьогодні на Ірані, на Манчжурії.

Уряд, що попав у залежність від другої країни, повинен співпрацювати й погоджувати з нею свою внутрішню та зовнішню політику. Коли такої співпраці немає, уряд повинен піти в відставку, а на його місце має прийти другий, що найшов би шляхи співпраці. Колиж уряд не йде у відставку, відносини загострюються і тоді держава або цілком тратить свою незалежність, або у країні робиться переворот і до влади приходить новий уряд. Це є закономірна й природня річ державного життя. Так мусіло стати й на Україні.

В основу існування Укр. Держави і взаємовідносин Центральної Ради з центральними державами, було покладено виконання договору на постачання збіжжя, яке для центр. держав було питанням життя чи смерти. Україна мусіла майже все господарство пристосувати до виконання договору. Крім того й внутрішню політику доводилося міняти.

В основу розбудови господарства України Ц.Рада поклала закон скасування приватної власности, що було зовсім протилежним принципові, на якому держалося життя центр. держав; вони не могли спокійно дивитися на наші господарські експерименти від яких залежала тепер їхня доля. Щоб ясніще було, подивіться, як зараз є з польскими та пруськими поміщицькими маєтками в Совітській зоні окупації. За останніми відомостями в совітській зоні окупації Німеччині відібрано 9690 маєтків; з цього фонду наділено вже селянам 1.816.000га У Чехії конфіскованоґ у так званих чеських зрадників та німців і мадяр 2.500.000 га землі. Націоналізовано всі банки та страхові товариства, гірнича та металургійна промисловість, енергетичні підприємства, а також великі заводи других галузей промисловости /московська газета "Правда" №121 від 23 травня 1946 р. Допис-Відозва трьох демократичних партій Німеччини та № 122 Допис-"Чехословаччина перед виборами"/ Те саме робиться і в Польщі.
Як бачимо, держави, які перебувають під впливом другої і на теріторіях яких стоїть чуже військо, виконують волю, тобто, ведуть політику цієї держави.
А за нашою українською приказкою це значить: "на чиєму полі їдеш, того й пісню співай".
Склалася ситуація на Україні тоді така: що договір з німцями не виконувався, внутрішнє життя країни не налагоджувалося, уряд з своїх партійних програмових позицій не сходив і у відставку не йшов. Ясно, що так довго тягтися не могло. Тому то в німців та австрійців стали виникати різні пляни.
Австрійці були не від того, щоб зовсім ліквідувати Українську Державу, німці міркували утворити з України генерал-губернаторство, або накинути Україні якого небудь принца; був також плян усунути зовсім Ц.Раду і покликати до влади неукраїнські елементи.

Ось так тоді стояла справа, коли громадська організація "Українська Народня Громада" за погодженням з партією "Українських Хліборобів-Демократів" вирішила зробити переворот і врятувати Українську Державу в формі монархії.

Ясно, що такі перевороти не робляться без погодження з тим військом, що стоїть у країні і є єдиною реальною силою; а військо з свого боку запитує згоди уряду своєї держави. Так було й тоді. Безпосередньої участи у самому перевороті німці не брали, установ вони не захоплювали, а уряду й парляменту не розганяли.

"Українська Народня Громада" і партія "Українських Хліборобів-Демократів" повинні були самі робити переворот. Так воно й було.

7.

Як же пройшов переворот?

Про переворот почали говорити в Києві давно, а з наближенням терміну виступу ще більше. Таким чином, він не був уже таємницею.

Самий переворот відбувся так: 29 квітня Ц.Рада працювала як і завжди. Недалеко від неї, на Миколаївській вулиці, о II год. відбувався хліборобський конгрес, в якому брало участь 8000 осіб, з них 6432 делегатів від 8 губерній. Люди не могли вміститися в приміщенні й натовп стояв на вулиці перед будинком. О год 3.30 конгрес закінчився, проголосивши Павла Скоропадського Гетьманом усієї України.

Просто з конгресу люди пішли до Св.Софії, де о 4 годині в катедральному Соборі Епископ Никодим поблагословив і помазав Гетьмана Павла Скоропадського на гетьманування. Потім усі вийшли на Софійський майдан, де Епископ Никодим відправив урочистий молебень та сказав проповідь. Хор співав "Довгії літа Гетьманові всієї України". Так відбулося проголошення Гетьманської Держави. Тепер залишалося довести справу до кінця. Дано було наказ приступити до захоплення державних установ.

Робили переворот кілька сот військових. Керував ними генерал Дашкевич-Горбацький. Тоді як на площі Св.Софії правився молебен, до будинку засідань Ц.Ради наблизився військовий відділ гетьманців. Галицькі Січові Стрільці зробили опір. В сутичці було вбито трьох гетьманських офіцерів, з боку Січових Стрільців нікого. Це були перші й останні жертви перевороту, більше жертв не було. Кінний відділ охорони Ц.Ради під проводом полковника Аркаса перейшов на бік Гетьмана. Члени Ц.Ради, почувши сутичку розійшлися. Комендант Січових Стрільців Коновалець о 8 год. вечора явився до Гетьмана й заявив, що він сам готовий служити Гетьманові, але мусить ще поговорити з своїми. Біля 2-ї год. ночі з 29 на 30 квітня все було скінчено, установи зайнято.

Київ і вся Україна зустрили переворот спокійно. Ні повстань, ні збройних виступів, ні демонстрацій проти проголошення Гетьманської Держави не було.

З свого боку Гетьманський уряд нікого з членів Ц.Ради не збирався переслідувати. Голова Ц.Ради проф. М.Грушевський оселився на дачі під Києвом і зажив собі спокійно; ніхто й не думав його чіпати. /стр.35-41/

7.

Чи можемо ми гудити та обвинувачувати "Українську Народню Громаду" та партію

"Українських Хліборобів-Демократів" в тому,що вони зробили переворот і проголосили Українську Монархію ?-Ні,бо то була природня нормальна річ в тодішній ситуації на Україні.Бо не зробили вони то хтось інший зробив би його,може нам зовсім ворожий і повівби нашу справу не на доброта на шкоду нам.

Проголошення Гетьманської Держави відповідало нашим давнім державним традиціям гетьмащини та державному ладові Німеччини та Австро-Угорщини,що були тоді монархіями,з якими ми тоді зв'язали свою долю.І коли подивитись що сьогодні робиться в Польщі,Угорщині, Румунії, Болгарії,Югославії,Манчжурії,у який утворився цими днями комуністичний уряд,то стане зрозумілим,що й ми були тоді в подібному стані.

Чи можемо ми обвинувачувати Павла Скоропадського,що він погодився стати Гетьманом всієї України й взяти на свої плечі весь тягар будування держави?-Ні.Кого могла приваблювати та влада,коли дух руїни вже заглибився на Україні,а німецько-австрійська окупація нависла над нашим краєм? Це ж не республіка мала бути,де не знайдеш,як у тому колгоспі,хто за що відповідає а влада міняється,як у кінофільмі події,то державний муж дав свою згоду будувати державу Монархію, де одна особа - Монарх відповідає за державу, за всіх і за себе,як господар у своєму господарстві,бо що не зробиться,тобто падає на Його голову.Адже Павло Скоропадський міг виїхати за кордон і там спокійно собі жити,чекаючи поки на Україні кінчиться анархія та хтось другий наведе лад і спокій,а він тоді приїде на готове,як це робили інші. Одначе,він цього не зробив.Він був державним мужем і свідомо взяв на свої плечі хрест і доніс його до кінця,- до української голгофи.Він це зробив, бо був справжнім нащадком козацько-гетьманського роду і дух своїх предків носив у собі.Кров пра-прадідівська покликала його до будування держави.- Павло Скоропадський дав згоду стати Гетьманом усієї України,а не президентом республіки і-в цьому також є його історична роля, бо цим він воскресив нашу історичну державну традицію й повязав нас з нашою предківською козацько- українською державою часів наших гетьманів,як Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та ін.

8 - 9.

Як Гетьман Павло Скоропадський розбудовував свою державу?

Перш за все Гетьман видав 29 квітня грамоту,тобто маніфест до українського народу,в якому виявив причини перевороту та ті основні засади,на яких будуватиметься держава.

Разом з цим було оголошено основні тимчасові закони,на підставі яких житиме держава до скликання Українського Сойму. / стр.49-50 /.

Як бачимо,Гетьман не збирався робити з своєї держави абсолютно деспотичну, монархію,а конституційну монархію,о повістивши у своїй грамоті про скликання Українського Сойму.

На другий день,30 квітня,Гетьман доручив проф.М.Василенкові сформувати уряд і запросити до участи в кабінеті представників усіх українських партій і попередив,що" про правий уряд не може бути мови;склад уряду повинен бути лівий;реформи необхідні;земельні реформи має бути переведенно на

засаді визнання приват[illegible]ності; в основу діяльности кабінету покласти відродження України" /стр. [illegible]

Як бачимо, Гетьман не збирався бути диктатором, або вести російську політику, бо він хотів співпрацювати з усіма українськими партіями, запрошуючи їх до уряду.-

Формуючи кабінет, проф. Василенко звернувся до укр. партії соц. фед. взяти участь в уряді. Соц-фед. відмовилися й скликали міжпартійну нараду з представників укр. с-д, с-р. та самостійників. На цій нараді Винниченко умовляв с-ф. співпрацювати і казав, що він сам готовий до цього. Але партії відмовилися від співпраці. Довелося складати кабінет без участи укр. партій. /стр. 54/

Після сформування уряду, кабінет міністрів видав декларацію, у якій зазначив, що уряд є тимчасовий - до скликання сойму; що політичні свободи залишаються, але інтереси держави повинні стояти на першому місці; земства залишаються; профспілки залишаються; домагання робітників розбудовувати промисловість будуть підтримані; приватна власність залишається; земельна реформа буде переведена. Декларація закликала всі верстви громадянства взятися до збудування вільної, незалежної могутньої України. / стр. 94-95./

З декларації бачимо, що гетьманська держава мала бути демократичною.

10.

Ставши Гетьманом, Павло Скоропадський прийняв титул "Гетьман всієї України". Таке формулювання має велике значення внутрішнє і міжнароднє. Внутрішнє, бо говорить всім українцям про соборність, про наші традиційні прагнення злучити всі наші землі від Карпат до Кавказу. Міжнароднє, бо говорить про збирання всіх укр. земель під одну державу. Так і зрозуміли другі держави і в першу чергу Австро-Угорщина, яка ж зразу захвилювалася, вбачаючи в цьому титулі прагнення Гетьмана прилучити до Укр. Держ. Галичину та Буковину й Карпатську Україну. З приводу цього титулу між Австро-Угорщиною та Німеччиною виникла переписка, наслідком якої вони стали титулувати Павла Скоропадського "Гетьманом України". Павло Скоропадський продовжував титулувати себе і підписуватися у міжнародних зносинах "Гетьманом всієї України" /стр. 72-74./

II.-

Навязуючи міжнародні зносини, гетьманський уряд добивався визнання України як ДЕРЖАВИ. Треба було в першу чергу цього домогтися від центральних держав.

Спершу відбулося визнання Гетьмана Павла Скоропадського Німеччиною та Австро-Угорщиною 2-го червня. Потім таке саме визнання відбулося з боку Болгарії та Туреччини.

Тепер треба було домогтися затвердження центральними державами берестейського мирного договору, що його склала ще Ц. Рада. В липні місяці Німеччина, Болгарія та Туреччина нарешті ратифікували берестейський договір. Австро-Угорщина відмовлялася ратифікувати, а вимагала переглянути договір бо хотіла скасувати таємну умову, підписану нею ще за Ц. Ради. За цією таєм-

ною умовою Австро-Угорщина зобовязалася " виділити українську частину Галичину та Буковину в окремий коронний край". Інакше кажучи, Галичина й Буковина повинні стати одним цілим і мати автономію в межах Австро-Угорщини. Але поляки, довідавшись про умову, натискали на Австро-Угорщину всіма засобами, щоб скасувати умову. Тому Австро-Угорщ. не затверджувала берестейського договору вимагаючи його ревізії. /стр. 136 /

Поруч з цим, навязувалися зносини з нейтральнимми державами. На початку німці перешкоджали цьому, бо боялися, що Україна вийде з під їхнього впливу. В кінці літа 1918 року вдалося перебороти перешкоди, що їх ставили німці, щодо навязання зносин з нейтральними країнами. Зате виникли інші труднощі: нейтральні країни боялися Антанти і не знали, як вона до них поставиться коли переможе, а тому юридично визнати Україну Самостійною Державою не наважувалися відкладаючи це питання до закінчення війни. Найбільш сміливішими були Еспанія та Голяндія, з якими було підготовлено грунт до юридичного визнання України. / стр. 1451 146./

Українська дипломатія та міністерство Закордонних справ продовжували працювати інтенсивно, підготовляючи грунт до юридичного визнання й установлення дипльоматичних зносин та відкриття посольств, а покищо нейтральні країни визнавали Україну фактично й відкривали в Київі свої консульства, як перші кроки до визнання Гетьманської Держави юридично. Таких консульств було відкрито у Київі 16. З окрема Румунія дуже добивалася налагодити відразу дипльоматичні зносини, але Гетьман поставив умовою повернути Україні Бесарабію. Румунія відмовилася, а Гетьман поки справа терпіла не спішив. стр 14

Коли війна між двома могутніми коаліціями дійшла до того моменту, що стала очевидною перемога Антанти, Німеччина сама довела до відома український уряд, що в інтересах України їй самій потрібно навязувати зносини з Англією та Францією й рятувати себе саму. Українська дипльоматія й раніш про це дбала. Тепер же стало можливим робити офіційно й одверто навязування зносин з усіма країнами. Ставлення Англії й Франції до України, як до самостійної держави, було негативним; вони хотіли єдиної Неділимої Росії. Довідавшись про це, Гетьман доручив свому послові Коростовцеві, що відряджався до Америки, заїхати до Яс і заявити представникам Антанти, що коли перешкодою до визнання України-Антантою є сама особа Гетьмана, то він, Гетьман, готовий зректися влади. Американський посол заявив, що хотя він поділяє погляди своїх колег Англії й Франції, вашингтонський уряд напевно поставиться прихільно до навязання зносин з Україною й визнання її незалежности /стр 403/

Як бачимо, Гетьман не хватався за владу. Він готовий був зректися влади в інтересах Української Держави.

Важливою справою було усталити державні кордони з нашими сусідами та попідписувати з ними мирні договори.

Найтрудніще стояла справа з СССР. Підписання миру з СССР було для України важливою міжнародньою проблемою, розвязати яку не вдалося ні одному нашому урядові. Цю проблему можна розвязати лише тоді, якби за спиною України стояла сильна держава, яка примусилаб Росію визнати кордони й підписати договір, а потім ще налягати деякий час за виконанням цього договору. На початку при німцях так воно й було.

Українська делегація, підписуючи за Ц. Ради мир з центральними державами, обстоювала перед німцями, щоб вони у своєму договорі з СССР зобовязали

Росію негайно укласти з Україною мирний договір.Так німці і зробили.За цим договором-"Росія зобовязувалася негайно підписати мир з УНР.Територія України негайно звільняється від російського війська й російської червоної гвардії.Росія припиняє всяку агітацію або пропаганду проти уряду або громадських установ Української Народної Республики".Виконуючи цей пункт договору,на пропозіцію Ц.Ради розпочати переговори,прибула до Києва російська делегація на чолі з Раковським та Мануїльским 10-го травня тобто при Гетьмані /стр.102/.

На початку переговорів німці підтримували український уряд,і російська делегація йшла на поступки.Під натиском німців Росія звільняла українські землі,установлювала кордони,а 12 червня,тобто через місяць,підписала вже перемир'я.Але скоро,у липні місяці,ситуація змінилася і російська делегація почала затягувати,а потім зривати мирні переговори.Причини були зовнішні та чисто внутрішні українські.

На Україні та на окраїнах Росіїпочали схрещуватися різні міжнародні комбінації,щодо відбудови єдиної Неділімої Росії,це були зовнішні причини. З півдня,зі сходу та з півночі йшли війною проти совітів різні білогвардійські уряди,як Денікін,Колчак,Уфимська Директорія та ін.Антанта підтримувала їх, сподіваючись цим засобом відбудувати єдину Неділиму Росію й знову примусити Росію воювати проти німців,бо большевицька Москва замирила з німцями і цим самим розвязала німцям руки на сході.Щоб совітська влада не впала,німці почали тепер у противагу комбінаціям Антанти допомагати й підтримувати совітів.Внутрішніми українськими причинами,що відповідали міжнароднім,були таємні переговори представників де яких українських партій з Раковським та Мануїльським з метою допомогти цим українським руїнним силам повалити гетьманську державу.Це було,як раз те,чого хотіла в першу чергу Москва /стр.388/. Винниченко так пише по цій справі:

" Під час підготовки повстання,шукаючи скрізь з усіх боків забезпечення успіху своєї справи,ініціатори руху увійшли у переговори з представниками Російської совітської мирної делегації Раковським та Мануїльським для координації наших виступів під час повстання... Мануїльський,з яким я переважно вів переговори,пропонував мені гроші на піддержку справи...

Переговори велися в помешкані товариша міністра фінансів Укр. Держ.В.Лазуренка,укр.с-д.,в його присутності й при його участі /стр.188 /.

Маючи підтримку німців та орієнтуючись на повстання на Україні Совітська мирна делегація припинила переговори,а Росія почала робити натиск. З півночі на Чернигівщину,почалися військові дії проти України,а на півдні зроблено десант в 10.000 на Таганрог,а другі відділи на Гуськ та інші місця.В Москві почалася агітація проти України.Згодом Москва почала формувати спеціальну армію проти України,вичікуючи слушного часу./стр185-173/

Але цього було ще замало.Щоб досягти мети й мати повну гарантію повалити Гетьманську Державу,з Москви перекинуто до Києва російську терористичну групу сер,щоб вбити фельдмаршала німецьких військ на Україні Айхгорна та Гетьмана.Цим хотіли посварити Україну з Німеччиною,а Україну зтероризувати та обезголовити її.Фельдмаршала Айхгорна було-таки вбито/стр116-120-127./ Вбивство організовано було центральним комітетом Соціал-революційних партій:російської та української.Обидва центральні комітети перебули тоді в Москві.Російські соціал-революціонери дали:Бориса Донського,

Грицька Смолянського та Каховську, яку було після об'єкта Айхгорна заарештовано й посаджено до тюрми, але випущено Директорією. Українська соціал-революційна партія дала: Ларусю Замуйню, Івана Бондарчука та Грицька й Миколу; українці повинні були вбити Гетьмана /стр124/. Як розповідає Каховська до замаху на Гетьмана було все приготовлено: навязано знайомство з людьми, що обслуговували гетьманський палац; вивчили план кімнат та внутрішнє життя палацу; кілька разів бачили Гетьмана на парадах та на прийнятті варти палацу" стр127. Окрім того, як розповідає В. Станкевіч у своїх спогадах, замах на Гетьмана готував "Союз відродження Росії", що мав свій центр у Києві й координував свою діяльність з Уфімською Директорією /стр116/.

На цьому справа не скінчилася. Бачучи, що вбивство Айхгорна мети не досягло, взялися за тероризування населення й підривали будування держави, а саме: зривання порохових складів у Києві на Звіринці, потім пожежа у Києві на Подолі, потім знову вибух складів патронів в Одесі. "Союз відродження Росії" намагався розвалювати українську державу, організовуючи саботаж на залізницях /стр110/. Все це діяли агенти заінтересованих у цьому держав /стр116-119-123/.

Ось така була міжнародня та внутрішня ситуація України, коли гетьманський уряд вів переговори з московською мирною делегацією про укладання мирного договору.

Усталення кордону й підписання мирного договору з Всевеликим Військом Донським пройшло скоро і в приязних відносинах. Тут Гетьман зробив деякі поступки Донові, щоб поставити Москву перед доконаним фактом існування українсько-донського кордону, а також, щоб спільно з Доном бути проти Москви в питаннях кордону.

Цікавим у взаємовідносинах з Доном було то, що коли Дон проголосив себе самостійною державою, але тимчасово, до утворення єдиної Неділимої Росії і звернувся до Гетьмана визнати Дон державою, то Гетьман відповів, що може визнати Дон за державу тоді, коли Дон оповістить себе самостійною й незалежною від Росії державою назавжди, а не тимчасово. Так Дон і зробив.

Що до кордону з Румунією, Гетьман не визнав захоплення Бесарабії, але мусів миритися з фактичним станом річей, очікуючи на слушний час /стр202/.

Що до кордону з Польщею, то йшло змагання з Австро-Угорщиною за Холмщину та Підляшшя, бо Польща тоді ніякого голосу не мала, а за неї і від її імя все робила Австро-Угорщина. Врешті Німеччина стала у цьому питанні по боці України й справа була вирішена на користь України, хоча провести кордону не встигли.

13.

Павло Скоропадський для своєї держави був Гетьманом збирачем землі української, а в деяких випадках, виходячи з стратегічних міркувань, навіть переступав за етнографічні межі української землі. Так було прилучено до України білоруські повіти Мінський та Гомельський ізза Гомеля. Гомель є стратегічним пунктом для наступу з півночі проти Чернигова та Києва. Бажаючи охоронити Україну від Польщі та Москви й були прилучені ті два повіти до України /стр208/.

З тих же стратегічних потреб були приєднані до України деякі російські повіти Курщини та Вороніжчини /стр.90/.

Гетьман хотів приєднати Кубань до України. Справа була погоджена з кубанцями та ні цим. Кубань було покинуто зрою. Розроблено плян висадки десанту в 10.000 на Кубань. Була у Гетьмана одинока українська дивізія ген. Чатієва, яку вирішено було зняти з кордону проти большевиків, а на її замінити німцями. Також і десант треба було робити за допомогою німців. Справа затяглася бо німці зволікали з виконанням цього пляну. Тим часом про ці пляни довідалася "Добровольча Армія" й поспішила захопити Кубань. /стр.197 /

Російські елементи Криму, що стояли за єдину неділиму Росію, за згодою німців оголосили Крим самостійною державою. Гетьман стояв за приєднання Криму до України і зараз же звернувся з нотою до німецького уряду, заявляючи свої права на Крим і цим схиляв німців до нейтралітету у вирішенні справи між Україною та Кримом, щоб примусити Крим капітулювати перед Україною, гетьманський уряд оголосив Кримові економічну бльокаду. Крим економічного натиску не витримав і приєднався до України на правах автономії.

З справі з Бесарабією гетьманський уряд гостро запротестував перед Румунією. Румунія не погоджувалася повернути Бесарабію. Тоді украін. уряд припинив з Румунією торговельні зносини, а це поставило її у надзвичайно тяжке становище. Румунія звернулася до Німеччини та Австро-Угорщини з проханням вплинути на український уряд. Як раз в той час почали сварщуватись в Румунії нитки міжнародньої політики й Україна заінтересована була посилати туди свої місії; а тому змагання за Бесарабію було відкладенно до відповідного часу /стр.202-205/.

Десь час було намагання з нашого боку приєднати Холмщину та Підляшшя до України, зрештою це питання в загальному було вирішено на наш у користь і туди губернияльним старостою був посланий Укеронпо-Полтуховський / стр.213-136 /.

Безперервно йшла дипломатична боротьба між гетьманським урядом та Австро-Угорщиною за виконання умови щодо створення в Галичині та Буковині "Коронного Краю". Справа залишилася незакінченою. Через це Австро-Угорщина не ратифікувала Берестейського договору /стр.137-142/.

При накреслюванні нових народніх границь та установленні кордонів в суміжних державах виникло питання про приділення підданства українців. Задля цього закон про українську громадянство. Наслідком було те, що з прикордонних сіл від українського населення та далекі українських земель, як наприклад, Туркестан потягнулися до Гетьмана та його уряду делегації з проханням взяти українців під свій захист. Українські консульства в Росії були завалені заявами від людей прийняти їх в українське підданство і клопотаннями повернути їх додому. Довіти примушені були сорвувати сотні окремих потягів для бажаючих вертати на Україну. Ці потяги називано було "українськими потягами". /стр.137-141/

14.

Гетьман був не тільки державним мужем, а й добрим знавцем військової справи. Як військова людина, він дуже добре розуміє, що значить для держави своя армія, тому всіма силами намагався творити при різних його частинах, в умовах німецького нагляду за ним, різні частини. Але все це було ніщо, бо творити армію німці заборонили. Гетьман вірив, що таке явище є тимчасовим і готувався до створення своєї армії.

ст-рство Освіти заручилося згодою Міністерства фінансів,звичайно з відома Гетьмана,відпускати к р е д и т н а о с в і т у в н е о б м е ж е н о м у о р з м і р і./стр.337 /.

Вирішено в першу чергу українізувати всі нижчі та вищі початкові школи,а тому видано було закон,що з осени 1918 р.народні школи переходять навчання українською мовою. щоб забезпечити народні школи вчителями,які могли б вчити українською мовою по всій Україні відкрито відповідні курси.В учительських семинаріях переведено реформу,щоб вони підготовляли вчителів для українських шкіл.Окрім того, вчителям підвищено платню./стр340/.

Особливу увагу приділено було школам Холмщини,Підляшшя та Полісся. Тут окремо пройшли курси українознавства 750 учителів.Для підсилення української справи засновано учительську спілку.Учителям,що виїхали з цих місцевостей під час війни,тепер допомагали вернутися до дому /стр.345 /.

Для забезпечення народніх шкіл підручниками друкуваликнижки,мапи та ін. як у себе,так і за кордоном.Засновувалися нові видавництва та відпускали їм безпроцентові кредити.Одної граматики для I-го року навчання видруковано I міліон примірників.

Приділено увагу позашкільній освіті та дошкільному вихованню в національному дусі.Відкривалися садки,майдани,бібліотеки,читальні,хори, клюби, вечірні курси,влаштовувалися екскурсії,лекції,організовували "Просвіти". На кінець жовтня було вже 952-"Просвіти" /стр.344 /.

Тоді як нижчу школу вирішено українізувати цілком і одразу,до середньої та вищої школи застосовано інший принцип.Вирішено було існуючих російських шкіл покищо не чіпати,щоб їх не ламати та не дрочити зросійщені й не українські елементи,а зате поруч відкривати необмежено,коли найдуться учні,українські середні школи та вищі,забезпечуючи їх найліпшими педагогічними силами.Коли на місцях люди проявляли ініціативу й відкривали укр. середню школу,держава зараз же брала таку школу на утримання.щоб заохотити земство відкривати середні укр. школи,їм відпущено кредити.На початку шкільного 1918 р.було вже 150 українських гімназій.Для бідних українців приділено по середніх школах стипендії.

По російських школах зобовязано законом викладати українські дисципліни:мову,літературу,історію,географію./стр.346-348 /.

П р и с т у п л е н о д о р о з б у д о в и у к р а ї н с ь к о ї в и щ о ї ш к о л и. В і д к р и т о д в а у к р. д е р ж а в н и х у н і в е р с и т е т а: о д и н у к и ї в і, д р у г и й у К а м я н ц і П о д і л ь с ь к о м у.

За згодою військового міністерства,при допомозі Гетьмана,для Київського Укр. Університету передано був артилерійську школу з усіма будинками / 6 великіх та 15 менших корпусів / та землею 26 десятин.На відкритті університету 6-го жовтня був сам Гетьман,де зачитано було його грамоту,а потім заслухано його промову.Дуже добру промову виголосив представник галицьких українців,член австрійського парляменту,др.Л.Цегельський,який сказав:"Я вірю,я певен у тому,що ви,браття,пригорнете й нас,г а л и ч а н,до себе;цим вирішується доля й нашого університету у Львові".У н і в е р с и т е т н а л і ч у в а в 3000 с т у д е н т і в.Це був в е л и к и й д е н ь ж и т т я п е р ш о г о н а в с ь о м у с в і т і У к р а ї н с ь к о г о У н і в е р с и т е т у. /стр.354-357 /.

Військове міністерство робило всю підготовчу роботу, чекаючи на той час коли можна буде приступити до формування справжньої регулярної армії. Організувалися штаби корпусів, дивізій, полків, сотень, військове інтендантство, санітарна частина та ін. Розроблялися пляни для стрілецьких шкіл всіх родів зброї та шкіл для підвищення фаху військовиків, що мали вже військову освіту. Організувалися курси української мови для стрілців. Плянувалося підняти рівень освіти та національного виховання простого козака організуванням салдатських шкіл, просвітніх, релігійних та музичних гуртків. Вироблявся текст присяги, уніформа, українська команда, пенсійний устав, підготовлялися казарми і т.д. /стр.236-240 /.

Серпень місяць став першою ластівкою творення української армії. У другій половині серпня відбулася передача німцями Українській Державі військових та торговельних кораблів чорноморської фльоти. Було передано: дредноутів-I, крейсерів-I, міноносців-II, лінійних кораблів-7, транспортова майстерня та кілька транспортів і помічних суден. Крім того, з дна моря піднято затоплений дредноут "Марія" та декілька інших кораблів. Морське міністерство мало тепер можливість розпочати розбудову військової фльоти.

Передачею чорноморської військової фльоти гетьманському урядові було закріплено за Українською Державою КРИМ та українське чорноморське побережжя з військовим портом Севастополем.

Проведено очищення чорноморського побережжя від мін, а на канонірських човнах і на винищувачах мін маяли вже морські українські кармазинові прапори нового зразку, затвердженого Гетьманом /стр.257-258 /.

Але ще не була армія і не була фльота. Треба було чекати відповідних обставин, бо на все є час. Такий час прийшов. Вибрав відповідний момент у взаємовідносинах з Німеччиною, Гетьман їде 4-го вересня до німецького кайзера Вілгельма II на побачення.

Під час цього побачення Гетьман добивається дозволу на формування української армії та фльоти. З цього моменту закипіла робота у практичному переведенні першого набору молоді до української молодої регулярної армії. Набір мали зробити в листопаді того ж 1918 р. в кількости разом з старшинами біля 100.000 чоловік, а другий набір у березні 1919 р. також біля 100.000./стр.244-245/

Готуючись до формування армії, військове міністерство вже в липні місяці провело закон про військову повинність. Таким чином, все було підготовлено для створення своєї регулярної армії.

Завершити військовусправу мала Державна Військова Академія з 3-х річним навчанням. Тієї осени приступили до організації Української Державної Військової Академії. /стр.242 /.

15.

В галузі народної освіти гетьманським урядом проведено величезну роботу. За часів Ц.Ради українізацію шкіл тільки започатковано.

Щоб розбудувати освіту й науку в Гетьманській Державі як слід, Міністе-

22-го жовтня відкрито Держ.Укр.Університет у Камянці; в ньому налічувалося 1000 студентів.
Мали відкрити укр. університет в Харкові, Одесі та Катеринославі. По російських університетах на Україні відкривали по 4 катедри українознавства: мови, літератури, історії, географії.

Для підготовки українських наукових сил, щоб могли удосконалюватися за кордоном, утворено 30 стипендій й на ту ціль відпущено кредити /стр.360/.

З завершенням розбудови укр. науки мала стати Українська Академія Наук у Києві з її 20-ма інститутами. Академію Наук відкрито було 14 листопада 1918 р. Всі свої праці Укр. Акад. Наук повинна друкувати обовязково українською мовою, а поза цим, коли бажає, то має право друкувати лише: французькою, німецькою, англійською, італійською та латинською мовами. Як бачимо російську мову відкинуто. /стр.364 /.
Окрім цього, відкрито у Києві Укр. Державну Національну Бібліотеку, яка почала працювати 3-го серпня та Укр. Національний Архів. Намічено відкрити Історичний Укр. Музей за зразком Зах. Европейських.

Відкрито в листопаді в Києві Укр. Держ. Драматичний Театр.
Театр утримувався коштом Держави. Театром піклувався Гетьман. Приступлено до реорганізації Київської Опери в Українську Державну Оперу, щоб з осени 1918 р. вона розпочала свій український сезон. Оперою піклувався Гетьман.

Було організовано державну хорову капелю під орудою О. Кошиця та держав. симфонічний оркестр під орудою О. Горілого.

Відкрито драматичну та кобзарську школи.

Ухвалено пенсії українським діячам та їхнім вдовам: Заньковецькій 3600 кро щороку, Архієпископові Олексієві 3000, вдові по Кропивницькому 3000 та інш.

16.

Українська Православна Церква за Гетьманської Держави йшла до свого логічного завершення стати самостійною, незалежною національною церквою.

Центральна Рада проголосила відокремлення церкви від держави і до релігіних справ не втручалася, а тому український церковний рух не був своєчасно підтриманий, що потім відбилося на церковному житті.

З проголошенням Гетьманської Держави, Гетьман оповістив свободу віри, але православну християнську віру визнав за природову й повів нашу церкву до автокефалії. Створено було Міністерство Ісповідань, котрого раніше не було і яке тепер взялося упорядкувати церковне життя. /стр.51, 377 /.

Перше, в чому виявила себе церква у відзнаменування появлення Гетьманської Держави і її володаря, був наказ митрополита Антонія, який до речі сказати ворожо ставився до всякої української справи - про поминання по всіх церквах України: "О Боголюбивій Державі нашій Українській о благовірнім Гетьмані її Павлі, о всій палаті і воїнстві їх Господу помолимся". /стр.71./

Два перші українські собори /церковні /з яких один був за часів Ц.Р. справу автокефалії укр.церкви провалили.
20-го червня 1918 р.було скликано 3-й церковний собор.Гетьман відвідав собор і висловив своє бажання,щоб була українська церква незалежною.Але церковний собор і цей раз провалив автокефалію.

Тоді скликано на 12 листопада 4-й церковний собор,на якому міністр Ісповідань Лотоцький в категоричний спосіб заявив,що "Основна засада Укр. Держави та,що в самостійній державі має бути самостійна церква...що автокефалія укр.церкви,це конечна потреба нашої церкви,нашої держави,нашої нації" /стр.333.Подаю-основне /.-

Тоді деяки члени собору заявили,що вони вбачають більше свободи церви в большевицькій Росії та що краще відділити церкву від держави.На це украін. уряд відповів,що він нікому не перешкоджає переїхати до совітів.

Собор своєї справи не закінчив,бо настало повстання проти Гетьмана. За час гетьманської держави видавався церковний журнал "Віра"й Держава"й приступлено до перекладу та видавання укр.мовою книг Зв.Письма:катехізису, евангелії та інш.По духовних семинаріях та в академії розпочато шкільну реформу.

17.

Міністерство фінансів на чолі якого стояв Ржепецький,розбудувало фінанси так,що була створена своя власна грошова система,своїми засобами забезпечена і валютний курс нашого карбованця був високий.Курс укр.карбованця стояв вище польської марки та чеської крони в 3½ рази.

Основою нашої валюти був цукор,що тримав високий курс нашого карбованця.На продаж цукру було запроваджено державну монополію,також і на горілку.

Було відкрито 10-го серпня Укр. Державний Банк,який видавав селянам кредити.Щоб захистити Україну від напливу російських грошей,видано 17 серпня закон про обмеження завозу в Україну російських грошових знаків.Також було впорядковано бюджет Української Держави. / стр.2 73-277 /.

18.

На долю міністерства торгівлі разом з міністерством харчування випало тяжке завдання виконати договір на постачання центральним державам різного збужжя,що було основою у наших з ними взаємовідносинах.

Завдання було виконано без підірвання нашого с/господарства та грошової валюти.Був виданий закон про регулювання зовнішньої торгівлі,що було дуже важним.

Установлено розрахунковий курс карбованця,а саме:1.000 зол. нім.марок = 462 зол. укр. карб.,а 1.000 австр-угор.корон = 393 крб.

Збіжжя вивозилося по твердих цінах,а німці по твердих цінах на ту саму суму давали нам с/г.машини,млинарські,друкарські машини,фабричні струменти електро-технічні вироби,емалевий посуд,нафту,гас,бензин,камяне вугілля, медичні та хемічні матеріали,молотки,сокіри,коси,сірники,тютюн то що.

Для підтримки своєї промисловости давалися кредити с/г.машинобудуванню, цукровій промисловости та інш.

Було складено торговельні договори з Доном,Кубанню,Грузією,Білоруссю. Робилися спроби скласти торговельний договір з Сов.Росією/стр.292-307/.

XIX

З усім народнім господарством тісно повязані ш л я х и, бо це є нерви господарства держави. Міністром шляхів був Бутенко.

Українськи партії, що відмовлялися працювати у гетьманському уряді були проти Бутенка, як русофіла. В дійсности було зовсім інше.
Бутенко енергійно провадив українізацію всього службового апарату шляхів. У своїй роботі по відбудованню шляхів він спирався на українців, завдяки чому поборов страйки залізниць у липні, що його організували большевицькі елементи. Бутенко виявив максімум сил, енергії та організаційного хисту, тому т р а н с п о р т б у в в і д н о в л е н и й, р у х с т а в н о р м а л ь н и м, потяги товарові, посажирські та швидкі ходили як за мирного часу. Залізниці, паровози, вагони, мости відремонтовано. Тому залізниці й справлялися з своїм завданням, перевозячи різні вантажі, німецьке та австрійське військо, вивозячи за кордони збіжжя, а від центральних держав різні фабричні вироби.

За Бутенка почали будувати нові залізниці, як Гришино-Рівне, мало бути переведено шлюзування дніпрових порогів. Бутенко не злякався ні погроз, ні навіть замаху на його життя. /стр.312 -314 /.
Бутенко входив до складу групи міністрів, що організувалася по своїй добрій волі, щоб переводити найенергійніше українізацію й непохитно вести український курс. До цієї групи належали окрім Бутенка: Рогоза, Любинський, Дорошенко та Кістяківський /стр.64 /.

XX.

З е м е л ь н е п и т а н н я у нашій хліборобській країні було найскладнішим, тим більше, що це питання було вже добре розагітоване, а до того ще на ньому кожна партія спекулювала, бажаючи піддобритись до селянства, обіцяючи йому дати всю землю і то негайно, і то даремно, тоді як на всіх її все одно не стане.

Гетьман підходив до земельного питання як державний муж і як добрий господарь. Він не злякався земельного питання, а просто, без обдурювання, щиро й відверто сказав, що п р и в а т н а в л а с н і с т ь з а л и ш а є т ь с я, б о ц е є о с н о в а л ю д с ь к о г о ж и т т я, й о г о к у л ь т у р и т а ц и в и л і з а ц і і.

Вивласнення нерухомого майна можливе лише за відповідну платню і то тоді, коли це потрібно державі, чи громадсько-необхідно.

Для переведення земельної реформи було створено Вищу Земельну Комісію, яка закінчила опрацьовування проекту земельної реформи на початку листопада.
В основу земельної реформи покладено такі засади:
1/Держава примусово викупає всі великі земельні маєтки, для цього створено Держ.Зем.Банк. 2 /Уряд сам розділятиме землю між безземельними та малоземельними селянством. 3 / В одних руках може бути не більше 25 дес. 4/Агрикультурні господарства, як цукроварні, дослідні наукові станції тощо, можуть мати більше, але не перевищувати 2 00 дес. 5/Селянство за одержану землю платить, для чого одержує довготерміновий кредит у Держ.Зем.Банку.

Коли п о р і в н я т и в и р о б л е н и й г е т ь м а н с ь к и м у р я д о м п р о е к т з е м е л ь н о ї р е ф о р м и з з е м е л ь н и м и з а к о н а м и п о і н ш и х к р а ї н а х, т о в і н б у в т о д і н а й д е м о к р а т и ч н і ш и м у в с ь о м у с в і т і і його можна було порівнювати тільки з Новою Зеландією, д е З е м е л ь н е З а к о н о д а в с т в о випередило всі інші країни /стр.283-291 /.

Недаром Гетьман у розмові з кореспондентом Федером з німецької газети "Берлінер Тагеблят" сказав:що він не вірить,щоб німецькі соціалісти Шейдеман та Коні підуть так далеко і здійснюватимуть таку земельну реформу,яку він має на думці перевести /стр. 97/. І,дійсно,німецькі соціалісти не наважувалися відібрати у своїх поміщиків землю,тоді як Гетьман цього не злякався.І лише тепер,зі вступом до Німеччини окупаційного російського війська,змінилося становище у земельному питанні:в окупаційній російській зоні Німечини вже відібрано 9.690 маєтків з фондом понад 2.000.000.га.Якого ж треба було великого державного розуму й революційної сміливости від Гетьмана,коли він сам був поміщиком і перебуваючи під доглядом армії держав поміщицьких - Німеччини та Австро-Угорщини,взявся перевести в своїй державі отой земельний закон,згідно якого малося викупляти від поміщиків по тисячі й десятці тисяч десятин,а залишити їм тільки по 25дес.Дуже легко безвідповідальним людям кидати демагогічні гасла,щоб баламутити нарід і зовсім інакше виглядає справа,коли будувати державу серед розбурханого людського моря пристрастей,демагогії,злоби,ненависти,наклепів і партійного поборювання.

Що торкається сьогоднішнього дня,то ясно,що земельне питання може бути вирішено зовсім інакше і наділ землі на господарство може бути значно меншим,в залежності від рішення цього питання українським парляментом.

XXI.

Міністерство Охорони Здоровля провело роботу по забезпеченню України від різних пошестей та хвороб,які завжди ширяться в країнах,що переживають війну,революцію,анархію,як це було тоді з Україною.Зокрема довелося вжити заходів запобіжних проти холери,що насувалася зі сходу.

Приводилися до порядку різні медичні заклади та установи,як лікарні,чер воні хрести,санітарні пункти тощо.Закуповувалися медикаменти в Німеччині. Треба було дати лад численим дитячим притулкам з сиріт та біженців,що залишилися після війни /стр.314 /.

XXII.

Міністерство праці мало відповідальний шмат роботи. Треба було подумати про ліквідацію безробіття,а це викликало необхідність розбудувати господарство,а зокрема промисловість.

Продумано питання й відпущено гроші на організацію громадських робіт як будування шляхів,мостів.Урухомлювано фабрики,заводи.

Треба було створити фабричне законодавство.Розроблялися проекти законів про взаємовідносини між робітниками та підприємцями

Треба було налагодити взаємовідносини з профспілками,що інколи було важко зробити,бо часто профспілки очолювали адвокати,які з робітниками й роботою в тій галузі нічого спільного не мали,а лише займалися політикою і на робітничих плечахробили собі карєру,а то просто провадили свою партійну політику,намагаючись захопити до своїх рук фабричні комітети.

Уряд,який хоче будувати державу,повинен виходити з інтересів держави,

задовольняючи справедливі вимоги одних і других, а не лише одних. Як батько про всіх дітей дбає, не лише про одну дитину, так і уряд повинен дбати про всіх своїх дітей.

XXIII

Проголошення Самостійної України й відокремлення її від Росії вимагало організації Найвищої Судової інстанції. Для цього було створено Державний Український Сенат. Створені також Судові Палати та Апеляційні Суди. Міністерство Юстиції заходилося біля розбудови суду та судового законодавства: цівільного кримінального, процесуального тощо. Розробляли правничу термінологію. Українізували суд, підбираючи відповідних людей-судовиків. А в цілому переводили колосальну роботу, після майже 300 літнього панування московського, щоб закласти підвалини правосуддя, а не безаконня в своїй державі.

XXIV.

Як віра без діл мертва є, так і чесність без контролю. Тому було організовано Державний Контроль. Державний Контроль мав право і й повинен ревізувати всі урядові установи та банки, що до їх кредитових операцій, а також приватні установи, які діставали позикі від державного банку, як наприклад кооператива, земства.

Державний контроль мав право штрафувати за несвоєчасне надсилання звітів та відповідав на його запитання.

XXV.

Завершенням всієї роботи Гетьманського Уряду мало бути скликання Українського Державного Сойму. Для цього створено було Особливу Комісію, яка розробила правила виборів до Державного Сойму України.

Залишалося тепер перевести вибори до Українського Державного Сойму, де вирішилась би доля України, чи бути Україні монархією чи Республикою.

XXVI.

Гетьман весь час держав свою руку на житвчи куміжнародніх подій і вів свій корабель так, щоб зберегти Українську Державу. А міжнародня ситуація і своя внутрішня складалася тоді у листопаді місяці так:

Німеччина капітулювала, а в середині мала свою революцію й допомогти Україні не могла.

Антанта не визнавала України, а стояла за єдину Неділиму Росію.

Москва готувалася до захоплення України і в газеті "Ізвестія", якраз в цей час 10 листопада, видрукувала промову Троцького, виголошену ним ще раніше, на VI зїзді совітів. Промова була про "Південний фронт", у якій він сказав так: "Питання про південний фронт стоїть для нас дуже гостро. Німецькій мілітарізм безумовно впаде. Він буде змушений покинути Україну, а мілітарізм Англо-французький поспішить його замінити. Нам треба просунутися між німецьким мілітарізмом, який відходить і англо-французьким, який наближається. Нам треба зайняти Дон, Кубань, Північний Кавказ і Каспій та підтримати робітників і селян України. На нашому південному фронті, бється як в пульсі доля нашої влади. Необхідна мобілізація всіх сил краю і ці сили потрібні в першу голову

для південного фронту" /стр.40[illegible],41[illegible],42[illegible] /.

Окрім того,в Москві сидів і діяв бувший український большевицький уряд,якого німецьке військо за часів Д.Ради вигнало з України.Цей уряд став зватися "Повстанчим Революційним Народнім Секретаріатом",який посилав на Україну своїх емісарів організувати революційно-військові комітети і підтримувати з Москвою звязки та діяти згідно розроблених планів операцій / стр.127-128 /. Понад кордоном стояла організована Москвою,так звана,таращанська дивізія на поготові до наступу на Україну.

Гетьман шукав підтримки у "Всевеликого Війська Донського",щоб спільно найти вихід і намітити шляхи до оборони й для цього відбув побачення 3 листопада з Отаманом Дону П.Красновим.Але Краснов дав зрозуміти,що він за Єдину Неділиму Росію.

Російські білогвардійські різні уряди, що намагалися відбудувати Єдину Неділиму Росію,й зорганізувалися по різних окраїнах Росії,всіма силами підривали та валили Укр.Державу.Уфимська Директорія наприклад,через свої ліві російські організації,що купчилися біля "Союзу Відродження Росії",який мав свою філію у Києві,готувалася вбити Гетьмана і захопити владу до своїх рук.Як розповідає Станкевіч у своїх мемуарах,вони були на стільки певні у своїй справі,що склали були вже наперед кабінет міністрів на чолі з проф. Одинцем,який був міністром за часів Д. Ради.Змовники входили в порозуміння з агентами чужоземних держав і,як свідчить ген.Денікін,працювали на їхні гроші.Російська Добровольча Армія на чолі з ген.Денікином вживала всіх заходів перед Антантою повалити Українську Державу.

Громадсько-політичні російські активні сили,що організувалися під різними назвами,а зокрема "Всеросійський Національний Центр",який мав свою філію в Києві,провадили ту саму роботу,що й різні російські білогвардійські уряди.Коли його члени.проф.Новгородцев, Федоров,Волков,Салазкин та інш.прибули у жовтні з Москви до Києва,то зараз же розпочали боротьбу проти скликання Гетьманом Державного Сойму,вважаючи це скликання "Замахом на верховні права російського народу./стр.115-117 /.

Російські большевицькі елементи на Україні діяли за вказівками большевицької Москви.

Російські та русофільські антибольшевицькі сили на Україні простягали руки до Антанти відбудувати їм Єдину Неділиму Росію.

Україна біла вкрита різними російськими легальними,напівлегальними та таємними організаціями як лівими,так і правими.Всі вони були проти всякої Української Держави і валили Гетьманську державу всіма засобами.Такі праві російські організації,що кублилися в Києві,як"Рада державного Обєднання", "Національний Центр",Союз Відродження Росії"порозумілися міжсобою й вислали до представників Антанти в Яси/Румунія/ делегацію з бувших російських послів,міністрів та депутатів Державної Думи,як Мілюков,Шебеко,Гурко,Рябушинський та ін.з меморандумом не визнавати Україну Самостійною Державою. Окрім того,делегація прохала Антанту вислати на Україну свое військо й окупувати Одесу,Миколаїв,Харків та стратегичні залізничні пункти.Мало того,Мілюков,Шебеко та Кривошеін збіралися пробратися до Парижу,щоб там впливати на керівників Антанти,а тим часом Мілюков склав записку-інструкцію,у котрій

говорилося,що з українцями недопустимі ніякі розмови,бо саме поняття "Український Нарід" вигадано німцями.Офіційне визнання слів "Україна"і "українці" неминуче потягне за собою зменшення руського народу більше як на третину і одріже руські землі від Чорного моря.Коли б навіт "Україна" на мировім конгресі й була включена в склад російськоїд держави,але збереглa цю назву,то ми б залишили й на майбутнє багате поле діяльности для сепаратистів,бо поки існує окремий народ,доти домагання своєї окремої держави завжди буде мати грунт і рацію" /стр.411 /.Представник Дону в Києві,ген Черячукін,в своїх споминах про Україну 1918 р.,оповідає,що всі російські партії,починаючи від крайніх правих і кінчаючи лівими,до хоробливости лякалися відокремлення України від Росії,з незрозумілою впертістю,хоча б ціною продажу України большевикам,з гаслом:чим гірше,тим краще,аби тільки не існувала Самостійна Україна,вели наступ на Гетьмана" /стр.117 /.

"Київський Національний центр",що обєднував майже всі російські течії на Україні,ухвалив,що Денікину "зі зрадником Скоропадським та з очоленою ним Україною ніякі переговори недопустимі " /стр.117 /.

Ми бачимо, як вся Росія: ліва та права,чи вона та біла організовано й одним фронтом виступала проти Української Держави,як на зовні - на міжнародній арені,так і в себе - на Московщині,а також і у нас на Україні.Ми цьому не дивуємося,це нам цілком зрозуміло,бо кожний руський свідомо чи не свідомо є у відношенні до України імперіаліст загарбник,а Україна для нього є колонія з хлібом,салом,цукром камяним вугіллям та чорним морем.Але чи ми українці,протипоставили Москві такий же одноцільний свій український фронт? - Ні.

Члени Гетьманського уряду,що був тоді вже реорганізований і в більшости складався з представників українських партій,пішли не за Гетьманом,а за своїми партіями,що готувалися до повстання.

"Український Національний Союз",що обєднував майже всі тодішні українські організації,зрікся підтримувати реформований Гетьманом 24 жовтня кабінет,що складався тепер головним чином з тих людей що їх послав до уряду той же самий Союз.Мало того,саме в той час,коли цей кабінет тільки що зформувався й мав почати свою працю,провідники Національного Союзу вирішили розпочати збройне повстання проти Гетьманської Держави й С.Єфремов ледви умовив Винниченка не робити цього,принаймі поки в кабінеті сидять "свої люде"й поки виявляться хоч які небудь наслідки праці нового кабінету./стр.399/.

Ліві українські партії цілком ішли на мотузочку у Москви,як наприклад ліві соц-рев.,що й центр свій перенесли до Москви й людей дали,щоб убити Айхгорна та Гетьмана;вони,зрозуміла річ,підготовляли повстання,вилазячи із шкури.

Українські Соц-демократи в особі Винниченка, Мазуренка та ін. домовлялися з Раковським та Мануїльським допомогти їм повалити Гетьманську Державу.

"Український Національний Союз" помимо свого бажання був втягнутий у повстання провокаційною політикою свого голови Винниченка та соц-рев.М.Шаповала,що підготовляли повстання,обдурюючи своїх представників в уряді та використовуючи фірму Союзу.Пленум"Укр.Націон. Союзу"

приєднався до повстання вже тоді, коли був поставлений перед фактом його початку, а до того Союз був проти повстання /стр.407 /.

Не кращу ролю відіграно і з Січовими Стрільцями. Як розповідає крезуб у своїх споминах, 29 жовтня "Укр.Нац. Союз" дав у Білу Церкву телеграму до січових стрільців, прибути кому небудь від "Стрілецької Ради" до Київа. 30 жовтня прибув А.Мельник та Ф.Черник. Вони взяли участь нараді з Винниченком, Мик.Шаповалом та ген.Осецьким і на цій нараді "представники стрілецької ради дали остаточну згоду на участь в повстанні"./стр.405 / 6 листопада прибули до Київа делегати Укр.Нац.Ради у Львові О.Назарук та М.Шухевич. Вони явилися просити допомоги, щоб вдержати Львів у своїх руках. Того ж дня вони були прийняті Гетьманом. Але дати відверту поміч, це значило наражати себе на нового ворога /Польщу/, якого до тогож підтримувала в цей час Антанта. Тому Гетьман запропонував делегатам використати січових стрільців: вони, маючи як найбільше зброї й амуніції, дістали б доручення вирушити до бувшого австрійського кордону, ніби для очищення залізниці від полонених. А тим моглиб "самовільно" перейти Збруч, після чого Гетьман вилучив би їх зі своєї армії. Це був дійсно найзручніший при тодішніх обставинах засіб допомогти галицьким українцям вдержати край у своїх руках. Але коли делегати переказали відповідь і пропозіцію Гетьмана Винниченкові, він був охоплений жахом і отже ж стрільці були йому потрібні на місці, у Білій Церкві, щоб робити повстання проти Гетьмана. Винниченко умовив Шухевича йти до Гетьмана й заявити, що всіх січових стрільців нема чого посилати до Львова, що досить буде й половини. Як розповідає учасник делегації Назарук, було не трудно догадатися, що січові стрільці мають відограти якусь неповну ролю /стр.412-413 /. Отак січові стрільці були втягнуті в повстання проти своєї Держави й стали жертвою політикуючих руйнуючих сил

Гетьман хотів обпертися на внутрішні українські сили, тому реорганізував кабінет на український й дуже прихильно поставився до скликання "Національного Конгресу", що його задумав скликати Укр.Нац.Союз на 17 листопада. Але скоро виявилося, що Нац. Союз планує перетворити конгрес у парлямент, який повинен був вирішити питання про державний лад, а також зайнятися справою міжнародньої політики. Було видно, що конгрес хотять використати для перевороту, як це зробили большевики 25 жовтня. Питання скликання Конгресу було поставлене на вирішення Радою Міністрів, на якій ті члени уряду, що були кандидатами від Нац.Союзу, висловились за скликанням Конгресу, але справу врешті провалили, бо проти скликання було одним голосом більше /стр.414 /.

Тепер Гетьману стало ясно, що національно-свідомі українські сили в більшости ненадійні. Одначе Гетьман не покинув справу, а вирішив рятувати Українську Державу, але іншим способом. Він побачив що вчорашня метрополія, червона та біла москва, озброїлась й дихає на нас війною. Могутні центральні Держави, з якими ми звязали були свою долю, заявили себе переможеними. Одна з них конала в революції, друга лоскутна розрізувалася на свої складові частини. Антанта перемогла й всьому світов диктує свої умови. Ця могутня непереможна Антанта нас не визнає, не так за те, що ми народились без її згоди, як за те, що вона має свої пляни щодо Єдиної Неділимої. Але все йде, все минає... Ясно одно, що треба пережити момент спяніння від перемоги й відвести від своєї голови Дамоклів меч. Потрібно трохи часу

й витримки.Потрібно втриматися.Головне втриматись.Гетьман вирішує круто повернути державний корабель і цим прихилити Антанту на свій бік.Він реорганізує свій кабінет,надаючи йому антантофільського характеру й проголошує не приєднання до Росії,а федерацію з майбутньою не-большевицькою Росією,а там буде видно.14 листопада реорганізується кабінет,а на другій день новий уряд проголосив свою декларацію,в якій зазначав,що його теперішнім завданням є:1.Праця над відбудуванням Єдиної Росії на федеративних основах з з а д е р ж а н н я м н а У к р а ї н і в с і х п р а в н а р о з в и т о к і і д е р ж а в н о с т и і н а ц і о н а л ь н о і с а м о б у т н о с т и. 2.З б е р е ж е н н я і з м і ц н е н н я д е р ж а в н о г о л а д у н а У к р а ї н і,що може бути досягнено лише при умові забезпечення України від анархії і большевизму.
3. Н е г а й н е о г о л о ш е н н я з а к о н у п р о Д е р ж а в н и й С о й м і в и б о р и д о н ь о г о н а д е м о к р а т и ч н и х о с н о в а х /стр. 415. Подаю головне /.

Як бачимо,Гетьман не сходив з позиції самостійности України і хотів скликати Український Сойм,який заявив би свою волю і тим самим він збирався заткнути рота всім російським неділімцям і поставити Антанту перед фактом,що народ хоче незалежної Української Держави,бо він вірив,що народ так й скаже.

В цей історичний момент Україна потрибувала найбільшої консолідації своїх сил,найбільшої національної одностайности й відпорности червоній та білій Москві.Але замість єдности і підтримання Гетьмана почалося те, чого треба було Москві.Червона Москва чекала лише "підтримати",за словами Троцького,"робітників та селян України" Біла Москва чекала озброєна,щоб кінутися на Україну.А українці по чийому боці стали? - Пішли за руїнними силами Директорії,що своїми руками робила московське діло;що спромоглася лише на руйнування,а не на збудування Держави.

Місяць тяглося завоювування Гетьманської Держави з боку зовнішніх та внутрішніх руїницьких сил.І коли вся Україна була вже захоплена і обезброєно відділ особистої охорони Гетьмана,він оголосив зречення: "Я,Гетьман всієї України,на протязі семи з половиною місяців прикладав усіх своїх сил,щоб вивести край з того тяжкого становища,в якім він перебуває.Бог не дав мені сил справитись із цим завданням,і нині я,з огляду на умови ,які тепер склалися,керуючися виключно добром України,відмовляюся від влади "

Павло Скоропадський.

14 грудня 1918 року, м Київ. /стр.424 /.

XXVII.

З цього короткого огляду бачимо,що У к р а ї н с ь к а Г е т ь м а н с ь к а Д е р ж а в а 1918 р о к у, б у л а с п р а в ж н ь о ю д е р ж а в о ю, я к а ж и л а т в о р ч и м, п о в н о к р о в н и м д е р ж а в н и м ж и т т я м.
Ні один уряд,ні той,що був до неї, ні той,що прийшов після неї,не розбудував України як держави так,як розбудував її Гетьман Павло Скоропадський.За час його Гетьманування було опрацьовано більше 400 різніх законів та законопроектів /стр.400 /.Під час обміркування тих законів в більшрсти із них він сам приймав участь.Як добрий господар,він створив запаси і залишив після свого гетьманування 400млн. пудів пшениці,не рахуючи іншого збіжжя;3млн. пудів цукру; 4 миліярди карбованців і то головним чином в чужоземній валюті /взято із книжки "Боротьба за ідею" /.

XXIII.

Сьогодні,- коли минуло 28 років з дня проголошення Гетьманської Держави,коли можна оглянутися на той шлях,що ми його пройшли,коли ті події стали історією,хоч і свіжі і багатьом ще памятною, - ми можемо і повинні зробити хоч легеньку оцінку і дати висновок тим подіям.

Центральна Рада повернулася з німцями та австрійцями на підставі договору,як з союзниками,що зацікавлені були розчленувати Росію, й Українська Народня Республика продовжувала своє державне існування аж поки не вичерпала своїх сил.Республіку замінила Монархія, яка не зруйнувала,а зберегла і розбудувала українську Державу.Монархія ще не вичерпала тоді своїх сил,а була в їх повному розквіті.Чи потрібно було зброєю і за допомогою ворожих сил валити Гетьманську Державу? -Ні,бо то було величезною історичною помилкою,за яку ми ще й сьогодні розплачуємося.

Всі демократичні,республіканські та соціалістичні конструктивні сили,хоч би й ті,що потім творили Директорію на чолі з Винниченком та ін.,що були соціал-демократами та соц-револ.,могли виявляти свої творчі здібности легальним та законним засобом,беручи участь в уряді,Куди Гетьман запрошував всі українські партії співпрацювати,де вони могли не тільки впливати на державне життя,а й творити його.Нарешті мали скликати Український Державний Сойм,де народ,а зокрема,всі партії,заявили б свою волю,а та партія,що одержала б на найбільше голосів,прийшлаб до влади законним парляментським шляхом, без руйнування попереднього налагодженного державного життя

Сьогодні для нас ясно,що ворожі нам зовнішні та внутрішні сили,використали наші руїницьки сили,нашу державну недозрілість і вузькопартійний світогляд людей партійців,щоб ясніще було,досить буде навести один приклад такого сектанського світогляду,що його виявив М. Стасюк,котрий одного разу заявив на засіданні Ц.Ради,що "Українська Держава може бути або державою мужицькою,або її зовсім не буде" /стр.18-19 /.І це говорилося тоді,коли під боком Москва творила робітничу державу,а у нас стояло військо могутніх монархічних капіталістичних держав,від яких залежала наша власна доля.Але депутатові українського парламенту,дорослій людині,хотілося як тій дитині,тільки мужицької держави або ніякої.А коли так,тоді на диво,що зовнішні ворожі сили полонили нас ідеологіично,керували нами й допомагали валити Гетьманську Державу,а потім не дозволили нам будувати ніякої держави,а продовжували доруйновувати всяки залишки державности,аж поки не зруйнували її до кінця,бо лише це було їм потрібно.І чи не булоб чудом,щоб московська імперіалістична колоніальна держава,у якої ми б були майже 200 років колонією,допомагалаб збройно своїй колонії відділитися від неї /метрополії /у самостійну державу,хоч би й мужицьку? Такоочуда від Москви не чекати.Цей імперіалістичний закон стверджує нам сьогодні Голандія,що заново завойовує свою колонію Індонезію.

Навіть переможені держави,як от Італія,не хотять випустити сьогодні з своїх рук колоній.Цю просту правду знає кожний совітський піонер.А голова "Українського Національного Союзу",вихованець Маркса й Енгельса соціал-демократ Винниченко та його підручні домовляються з метрополією,московськими імперіалістами - хижаками,спершу зруйнувати Українську Державу,а потім збудувати Українську Державу тільки вже робітничу і вірять,коли Раковський та Мануїльський перед ними "зобовязувалися визнати той лад,який буде встановлено новою укра-

українською владою й абсолютно не втручатися у внутрішні справи Української Народної Республіки. З свого боку ми обіцяли, каже Винниченко, легалізацію комуністичної партії на Україні". Така була наївність людей про будування держави. А фактично, то було зрадництво і запродаництво Москві. Цікаво, чужоземці бачили й розуміли тоді Москву ліпше ніж ми, що большевики не випустять України з рук. Представник Австро-Угорщини в Москві фон-Поттере, розмовляючи з Радеком, - який був тоді референтом в справі Середньої Европи в комісаріаті Закордонних Справ, - розумів, що большевикі чим далі, то все ясніще відчувають, що вони без України не можуть жити й що цим пояснюється їхня участь в залізничному страйку на Україні і їх спільна підбурююча робота з тамошніми соціалістами революціонерами, тоді як у себе в Росії вони ведуть з ними завзяту боротьбу" /стр. 183 /. Мало того, як розповідає Раковський, "Винниченко в переговорах з ними погоджувався на радянську владу на Україні під умовою, щоб йому дали повну волю в справі переведення українізації". Що ж це за самостійна держава мала бути, коли Винниченко сам не певен, а лише мріє, "щоб йому москва дала повну волю в справі переведення українізації?". Чи справді можна було б поруч з самостійною совітською Москвою творити таку ж Самостійну Совітську Україну? Думаю, що зараз у всіх нас одна думка - Ні, а тоді, як бачимо, був інший погляд. Раковський поінформував про свою розмову з Винниченком Леніна, який відповів так - "Звичайно, справа не в мові; ми згодні визнати не одну, а навіть дві українськи мови, але що до їхньої радянської платформи, то вони нас обдурять" /стр. 183 /. І, дійсно, справа не в мові, а в державі, чого не розуміли ті, що мріяли: одні про робітничу, другі про мужичу, треті про народню республіку, четверті хотіли втиснути життя 40 міліонів народу в рамки своєї програми, пяті бути вождями, а шості виконували волю чужих держав, а всі разом сприяли ворожу нам ідею - руйнуй свою існуючу Гетьманську Державу. І вийшло, як у тій приказці: "що маємо не шануємо, а загубивши - плачемо". Отой державно - політичний гріх, що його тоді вчинили люди з Директорії проти свого Монарха - Гетьмана, ми й спокутуємо сьогодні отут на вигнанні, а наші рідні у себе в дома. А спокутуємо тому, як сказав Гетьман Мазепа, що: "Через незгоду всі пропали, самі себе звоювали". А також і тому що "громадянство українське вийшло занадто молодим на сцену, коли історія вирішувала найважливіші для нього питання" Так писав російський історик С. Соловйов про українське громадянство другої половини XVII ст. Те саме, як каже проф. Дм. Дорошенко, можна прикласти до нашого громадянства 1918 р. /стр. 423-424 /.

XXIX.

На цьому можна було б закінчити. Але я вважаю потрібним вийти за межі 1918 року і висвітлити два моменти; один відноситься до 16.5 1933 р., другий до сьогоднішнього дня.

Коли Гетьман опинився на еміграції після 1918 р. гетьманці знову покликали його до роботи, запрошуючи очолити гетьманський рух і він погодився.

16 травня 1933 року Павло Скоропадський ще раз виявляє себе державним мужем, надаючи в цей день - шестидесятьліття свого народження - урочистою заявою Гетьманичеві Данилові всі права й обовязки, що виходять з права династії. "Після мене провід нашого діла й всі права й обовязки старшого в нашому роді переходять на сина мого Данила.

Синові мойому Данилов і заповідаю не похитно, до кінця життя, стояти на чолі гетьманського державного діла, а всім гетьманцям -

Синові мойому Данилові заповідаю непохитно,до кінця життя,стояти на чолі гетьманського державного діла,а всім гетьманцям - вірно допомагати йому в цім".

Цим актом Павло Скорпадський кладе край чорним радам,щоб руїнні сили не руйнували державного будівництва,а нарід,щоб мав законного наслідника.

Цей заповіт гетьманці виконують.

XXX.

Закінчуючи свій реферат,я хочу нагадати "про допис,що його видрукувано в українській газеті "Вісті" у №14 від 15 квітня 1946р. яка видається в Бельгії Українським Допомоговим Комітетом.

Автор допису,розповідаючи про українське життя в Англії,пише, що "Гетьманський рух, по смерті славної памяти Гетьмана Павла Скоропадського очолює його син Данило Скоропадський. Весь тернистий і кривавий шлях,що пройшов гетьманський рух від його відновлення аж дотепер,не є власністю одиниці чи невеликого гурту людей,але власністю і надбанням цілого українського народу".

Далі автор пише,що при кінці його розмови з Гетьманичем,Данилом Скорпадський сказав:"Скажіть і запевніть ваших приятелів,що я далекий від думки,що Україна може бути лише гетьманською і ніякою іншою Україна може бути і не гетьманською,і для такої України,оскільки б вона повстала,буду працювати,як,напевно,працюватиме кожний здороводумаючий українець і патріот".

Про що говорять нам оті слова Гетьманича? Говорять нам про те,що Гетьманич - Данило Скоропадський не хапається за владу.Він готовий працювати по розбудові всякої Української Держави,аби тільки ки та Українська Держава була. Оті слова Гетьманича говорять нам також і про те,що Данило Скоропадський є справжнім державним мужем,бо так говорити може тільки державний муж.

X
XXX
XXXXX
XXXXXXX
XXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXX